

نقش برنامه‌ریزی در توسعه پایدار روستاهای منطقه‌ی نمونه‌ی گردشگری پارک جنگلی دالخانی

آزاده کاویانی*

دکتر علی نوری کرمانی**

چکیده:

مناطق نمونه گردشگری در کشور، طی چندسال اخیر بسیار مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران گردشگری قرار گرفته است و به همین جهت برنامه‌های مختلفی برای هر یک از این مناطق تدوین و اجرا شده است. این مناطق در محدوده خود، سکونتگاه‌ها، روستاها و شهرهای مختلفی را در بر می‌گیرند که برنامه‌ریزی دقیق منطبق با توان‌های اکولوژیکی هر منطقه، می‌تواند موجبات پیشرفت و جذب گردشگران داخلی و خارجی را فراهم آورد. این تحقیق به دنبال بررسی نقش برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری در منطقه نمونه دالخانی می‌باشد. با وجود اینکه پارک جنگلی دالخانی از جمله مناطق نمونه گردشگری کشور با سطح عملکردی ملی می‌باشد، روستاهای حوزه نفوذ این منطقه به دلیل عدم برنامه‌ریزی جامع و کارآمد توسعه گردشگری از توسعه گردشگری مناسبی برخوردار نمی‌باشند. بدین منظور این مقاله به بررسی تحولات گردشگری ناشی از یک برنامه‌ریزی جامع و کارآمد در روستاهای حوزه نفوذ پارک جنگلی دالخانی می‌پردازد و نقش یک برنامه‌ریزی مدون علمی را در افزایش میزان جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آن‌ها می‌سنجد. در این تحقیق با بهره‌گیری از روش‌های اسنادی- کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی، داده‌ها و اطلاعات مورد نظر گردآوری شده است که در روش میدانی، سه جامعه آماری شامل مردم محلی، مسئولین و صاحب‌نظران و گردشگران تعیین گردیده و برای هر یک، پرسشنامه‌های مرتبط تهیه و در نهایت تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که میان برنامه‌ریزی کارآمد و توسعه گردشگری روستاهای حوزه نفوذ این منطقه رابطه معناداری وجود دارد و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در افزایش جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آن‌ها بسیار موثر است.

واژگان کلیدی: گردشگری، برنامه‌ریزی، توسعه پایدار، منطقه نمونه گردشگری، پارک جنگلی دالخانی.

*دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

**هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

تاریخ دریافت مقاله : ۹۰/۴/۲۷ تاریخ پذیرش مقاله : ۹۰/۸/۱۲

۱. مقدمه:

گردشگری به عنوان یکی از منابع مهم درآمد و ایجاد اشتغال در سطح ملی می‌تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی در قلمرو ملی باشد. گردشگری به خصوص در زمانی که سود فعالیت‌های دیگر بخش‌های مختلف اقتصادی در حال کاهش باشد، مکملی مناسب و راهبردی هوشمندانه برای توسعه است. بر این مبنا دلیل اصلی توسعه گردشگری، غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه است و می‌تواند امیدهایی را برای کاهش فقر به خصوص در نواحی که به نحوی دچار رکود اقتصادی شده‌اند، فراهم آورد. به دنبال پیشرفت خارق‌العاده گردشگری در دهه ۱۹۸۰م و پیش‌بینی تبدیل آن به بزرگترین صنعت دنیا در سال ۲۰۲۰، اکثر کشورهای دنیا توسعه صنعت گردشگری را در دهه ۱۹۹۰ میلادی در اولویت امور خود قرار دادند به طوری‌که در دنیای امروز گردشگری به یکی از مهمترین فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی تبدیل شده و تعداد گردشگران بومی و بین‌المللی روز به روز در حال افزایش است و بسیاری از کشورهای جهان برای بهره‌مندی از مزایا و منافع بی‌شمار آن در تکاپو برای توسعه این صنعت در کشورشان هستند. با این وجود، صنعت گردشگری در کشور ما و بسیاری از کشورهای دیگر که هنوز تجربه کافی در توسعه این بخش اقتصادی به دست نیاورده‌اند، فعالیت جدیدی است و به دلیل نو پا بودن این صنعت در کشور ما، نمونه‌هایی از تأثیرات نامطلوب و مضر، توسعه اتفاقی و بدون برنامه آن در برخی نقاط کشور کاملاً مشهود است، مانند تخریب‌های جبران‌ناپذیری که به طبیعت وارد شده و یا پیامدهای منفی که برای ارزش‌های فرهنگی برخی مناطق به دنبال داشته است. به همین دلیل نگرانی توجه‌پذیری از احتمال آثار منفی گردشگری وجود دارد که ایجاد تعادل بین سودآوری بهینه این صنعت و پیشگیری از مشکلات حاد ناشی از آن را بر مبنای یک روش برنامه‌ریزی اصولی و کنترل شده، ایجاب می‌کند. از طرفی از آنجا که مناطق نمونه گردشگری کشور نسبت به سایر مناطق از لحاظ تنوع جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در اولویت قرار دارند و از استعداد ذاتی مناسبی برخوردار می‌باشند، اما نسبت به مکان‌گزینی صحیح، ارائه الگوی برنامه‌ریزی کارآمد و همچنین راه‌اندازی تاسیسات گردشگری و بهره‌برداری مناسب از اکثر این مناطق، اقدامات صحیح و علمی صورت نگرفته است و بیشتر این مناطق به توسعه گردشگری لازم دست نیافته‌اند و منطقه نمونه گردشگری پارک جنگلی دالخان نیز از این مشکلات مستثنی نمی‌باشد.

۲. بیان مسئله

پارک جنگلی دالخان واقع در استان مازندران یکی از مناطق مهم نمونه گردشگری کشور بوده و در زمره مناطق نمونه با سطح عملکردی ملی قرار دارد. در این منطقه روستاهای زیادی قرار گرفته است که به طور مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر فعالیت‌های گردشگری قرار می‌گیرند ولی متأسفانه اقدامات لازم در

خصوص توسعه گردشگری در این منطقه صورت نگرفته است و با توجه به پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل متنوع گردشگری آن، تحول و گسترش کانون‌های گردشگری در این منطقه بسیار ناچیز بوده است. از این رو پیش از تدوین راه‌کارهای توسعه گردشگری در این منطقه، بررسی جغرافیایی منطقه و شناخت توان‌های محیطی آن با هدف بهره‌برداری مستمر با کمترین تخریب و حفظ محیط زیست، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در واقع شناسایی دقیق این منطقه به برنامه‌ریزان این امکان را می‌دهد تا بر اساس توان‌های منطقه، جهت و راهکارهای توسعه گردشگری منطقه را مشخص نموده، برنامه‌ای متناسب با شرایط منطقه ارائه دهند. تدوین برنامه‌ای هدفمند و کارآمد بر مبنای دستیابی به توسعه پایدار در این منطقه می‌تواند موجب توسعه گردشگری این منطقه و در نتیجه منجر به افزایش جذب گردشگران و افزایش مدت اقامت آن‌ها شود. با توجه به مباحث مطرح شده، برای بررسی نقش برنامه‌ریزی در توسعه پایدار روستاهای این ناحیه، سوال زیر مطرح می‌شود:

۱- تا چه اندازه برنامه‌ریزی کارآمد توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه می‌تواند تغییر وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی - کالبدی را به دنبال داشته باشد؟

۳. روش تحقیق

برای تبیین دقیق مساله، روش تحقیق به شیوه‌ی «کمی میدانی» انجام شده و همچنین برای دستیابی به ادبیات و تبیین دقیق نظریه‌ها در راستای تبیین یک الگوی ذهنی، داده‌ها و اطلاعات از طریق «مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای» گردآوری شده است. برای توصیف ویژگی‌های جغرافیایی عام منطقه، داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از طریق روش‌های اسنادی و مراجعه به سازمان‌های ذی‌ربط جمع‌آوری شده است. برای شناخت بهتر وضعیت منطقه و بررسی تحولات گردشگری در منطقه از پرسشنامه‌های هدفمند استفاده شده است. از آنجا که شاخص‌های توسعه گردشگری در یک منطقه متأثر از میزان گردشگران ورودی به آن منطقه و درآمد ناشی از آن‌ها می‌باشد، این دو شاخص به عنوان متغیرهای مستقل و عواملی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم روی این شاخص‌ها تأثیر گذارند به عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شده است. این عوامل در سه مولفه اصلی اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی - کالبدی دسته‌بندی شده است. پایایی ابزار تحقیق نیز از طریق آزمون آلفای کرونباخ برای پرسشنامه ساکنین محلی ۰.۸۰ و برای گردشگران ۰.۸۲ محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی ابزار تحقیق است و از مصاحبه با کارشناسان، روایی ابزار تحقیق نیز تأیید شده است. در نهایت تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از spss صورت گرفته است.

جدول ۱: شاخص‌ها و مؤلفه‌های تحقیق

ردیف	نوع شاخص	مؤلفه‌های مربوط
۱	اقتصادی	اشتغال‌زایی برای اهالی روستا- بهبود درآمد اهالی روستا- افزایش قیمت کالاها و اجناس- افزایش قیمت زمین و مسکن در روستا- تغییر الگوی کشت روستا- ایجاد مشاغل جدید در روستا- گسترش سوداگری زمین در روستا- افزایش ساخت و ساز در روستا
۲	اجتماعی	گسترش فرهنگ شهری و فاصله گرفتن از فرهنگ روستایی- بهبود وضعیت آموزش در روستا- بهبود وضعیت بهداشت عمومی و فردی- عرضه بهداشتی محصولات- روابط بیرونی روستا با نقاط همجوار- کاهش مهاجرت از روستا- بازگشت مهاجران به روستا- افزایش میزان امنیت- تعامل روستاییان با گردشگران- رضایت مردم از گردشگران- درگیری و نزاع بین روستاییان و گردشگران- افزایش تعلق خاطر به روستا- گسترش ناهنجاری (اعتیاد، انجام منکرات) در روستا
۳	کالبدی- زیست‌محیطی	حفظ بیشتر محیط زیست از طرف روستاییان- لطمه به محیط زیست روستا و افزایش آلودگی- گسترش فضای سبز روستا- دفع بهداشتی زباله و جلوگیری از آلودگی در اثر ورود گردشگر- بهبود وضعیت معابر داخلی و راه‌های ارتباطی- گسترش خدمات زیربنایی (آب، برق، مخابرات و ...) در روستا- تغییر الگوی مسکن- اهمیت دادن به تمیزی کوچه‌ها و معابر- تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی و تجاری- از بین رفتن گونه‌های گیاهی و جانوری توسط گردشگران

مأخذ: یافته‌های محقق، ۱۳۹۰

۴. مبانی نظری تحقیق

منطقه نمونه گردشگری منطقه‌ای است با مرز و بوم مشخص و مساحت معین که در جوار جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، طبیعی و به طور کلی جاذبه‌های گردشگری به منظور ارائه خدمات به گردشگران توسط بخش غیردولتی تأسیس و اداره می‌شود. محدوده منطقه نمونه در برگیرنده روستا، شهر، دهستان و بخش در حوزه بالا دست منطقه نمونه گردشگری است که از ایجاد این منطقه تأثیر مستقیم می‌پذیرد و حوزه نفوذ کلان منطقه نمونه دربرگیرنده شهرستان، استان و یا حتی کشور است که در حوزه فرادست منطقه نمونه گردشگری واقع شده و از ایجاد این منطقه تأثیر غیرمستقیم می‌پذیرد.

به علت مشخص نبودن لاتین واژه منطقه نمونه گردشگری در کشور، یکی از نزدیکترین واژه‌ها در ادبیات لاتین که می‌توان معادل با مناطق نمونه گردشگری در نظر گرفت، پارک‌های ملی^۱ می‌باشد.

۱- مفهوم پارک‌های ملی

اصول سال ۲۰۰۷ اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) برای پارک‌های ملی، دو هدف حفاظت از پیوستگی اکولوژیکی اکوسیستم‌ها و فرصت‌های تفریح و گردشگری به عنوان اهداف اولیه این پارک‌ها را معرفی کرده است (IUCN, 2008). با دادن این تعهد دوجانبه هم در استفاده و هم در حفاظت، پارک‌های ملی به طور بالقوه و یا حتی به صورت متعهدانه، به طور فعالانه‌ای توسعه پایدار نواحی روستایی را از

¹ National parks

طریق تفریح و گردشگری ارتقا داده‌اند (Jarvis, 2000). پارک‌های ملی که به طور سنتی در نواحی حاشیه‌ای واقع شده‌اند، می‌توانند جاذبه‌های گردشگری منحصربفردی را نشان دهند (Bushell & Eagles, 2007; Wall, 2007) و از اینرو ممکن است به عنوان موتورهای کمیاب توسعه اقتصادی در اغلب مناطق ضعیف اقتصادی با جذب درآمدهای بیرون از منطقه فعالیت نمایند (Mayer, 2010: 73). این موضوعی مشخص است که ظهور گردشگری به عنوان بخشی که دارای رشد سریع اقتصادی است، در فرایند جهانی شدن دارای اهمیت می‌باشد. بسیاری از محققین به این نکته پرداخته‌اند که مخصوصاً در کشورها و مناطق در حال توسعه، صنعت گردشگری تأثیر مهمی را روی توسعه اقتصاد محلی گذاشته است. پارک‌های ملی بواسطه ماهیتشان، منبعی از چشم‌اندازهای طبیعی و منابع غنی فرهنگی و تاریخی را شامل می‌شوند که این‌ها برای توسعه مکان‌های گردشگری مهم می‌باشند (Long Ma, et al., 2009:21).

ارزیابی پارک‌های ملی مرهون تحرک پارک داران امریکایی در قرن نوزدهم و تلاش طرفداران محیط زیست می‌باشد. پیش زمینه غالب، حفاظت و حمایت از منابع طبیعی و بازگشایی این منابع برای نیازهای اوقات فراغت ملی بود. این حرکت در حفاظت از اولین ناحیه گسترده حیات وحش به اوج خود رسید که در ابتدا برای تفریح و گذران اوقات فراغت عمومی در امریکا و در پارک ملی Yosenite Grant اتفاق افتاد و هشت سال بعد از آن در پارک ملی یلواستون و منطقه حفاظت شده آبشار نیاگارا در سال ۱۸۸۵ دنبال شد (Nolte, 1995: 21). اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN) تلاش نموده است مفهوم پارک ملی را با ارائه یک تعریف استاندارد شده مشخص نماید. با اهداف مدیریتی و برنامه‌ریزی پارک ملی به صورت زیر تعریف می‌شود:

یک ناحیه طبیعی از زمین یا دریا برای ۱- حفاظت از، یک یا تعداد زیادی از اکوسیستم‌ها برای نسل‌های امروز و آینده ۲- جلوگیری از استثمار یا اشغال خصمانه، با هدف طراحی یک ناحیه جدید و ۳- فراهم نمودن شالوده‌ای برای فرصت‌های معنوی، علمی، آموزشی و تفریحی بازدیدکنندگان طراحی شده است که تمام این موارد باید از نظر محیطی و فرهنگی با یکدیگر سازگار باشند (IUCN, 1994). اصلاح تعریف IUCN، عملکرد پارک‌های ملی را به حفاظت میراث فرهنگی، علاوه بر حفاظت طبیعت گسترش داده است. با این وجود، دیدگاه مشهوری که وجود دارد این است که حداقلی از تسهیلات برای بازدیدکنندگان و مدیریت پارک‌ها برای بهره‌برداری و لذت‌جویی از یک پارک ملی ضروری است. با این حال تعاریف مختلفی از پارک‌ها در افریقا و امریکای شمالی، نیوزیلند و استرالیا ارائه شده است. تعداد کمی از پارک‌ها در قدیم شرایط پارک ملی بودن را دارا بوده‌اند. مسائل یا مشکلات عمومی‌سازی مفهوم پارک‌های ملی می‌تواند با مراجعه به سیستم‌های نمونه پارک‌ها در جهان تشریح شود (Leopold et al, 1963: 85).

۲- پارک‌های ملی در کشورهای در حال توسعه

علی‌رغم وجود نواحی بزرگ مناسب برای طراحی پارک‌های ملی، همراه با ایجاد و مدیریت این پارک‌ها در کشورهای در حال توسعه مشکلاتی به وجود آمده است. اگرچه ملاحظات اکولوژیکی و تمایل به حفاظت از اکوسیستم‌های منحصربه‌فرد ممکن است که در انتخاب محیط‌ها و چشم‌اندازها برای سیستم پارک‌ها در نظر گرفته شود، اما پیشنهاد ایجاد پارک‌ها اغلب با منافع اجتماعی و اقتصادی مدنظر قرار می‌گیرد. از این رو ممکن است که شاخص‌های اقتصادی ویرای ملاحظات زیست‌محیطی قرار بگیرد. پارک‌های ملی امروزه در تمام نواحی کشورهای در حال توسعه وجود دارند. برخی از این پارک‌ها حمایت از چشم‌اندازهای طبیعی و حیات وحش را با اهداف علمی و حفاظتی دنبال کرده‌اند (Fitzsimmons, 1976: 6).

در دیگر موارد، گردشگری این نواحی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گردشگران وارد شده از سراسر دنیا، علاقمند به دیدن طبیعت، تنوع حیوانی و گیاهی پارک‌های ملی می‌باشند. در کشورهای کمتر توسعه یافته مانند آفریقا، بیشتر بازدیدکنندگان پارک‌ها، گردشگران خارجی هستند. تنوع حیات وحش در اکثر این پارک‌ها وجود دارد؛ مانند پارک ملی نایروبی در کنیا، کلیمانجارو و سرنگیتی در تانزانیا و ماتوپوس در زیمبابوه. البته کشورهایمانند اندونزی، فیلیپین، مالزی و ویتنام به وضوح مفهوم پارک‌های ملی را درک نموده‌اند و نظر مساعد خود را مبنی بر نقش آن‌ها در حفاظت از محیط زیست بیان داشته‌اند. هرچند این نقش نمی‌تواند در جوامعی که حیات وحش را به عنوان مانعی برای پیشرفت خود می‌بینند، متصور شد (Pigram et al. 1997). مبحث مرتبط در زمینه ایجاد و مدیریت پارک‌های ملی در کشورهای در حال توسعه و کشورهای توسعه‌یافته، ارتقاء پارک‌های ملی به عنوان موتور گردشگری می‌باشد به طوری که پیوندهای بیوفیزیکی محیط پارک نیز حفظ شود (Pigram and Jenkins, 1999: 189).

۳- نقش برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری

امروزه گردشگری به ابزاری برای توسعه اقتصادی بسیاری از کشورها تبدیل شده است. کشورهای توسعه‌یافته با برنامه‌ریزی صحیح و علمی، گردشگری را توسعه داده و به حد اعلا رسانده‌اند. کشورهای توسعه نیافته نیز در این راه، گام نخست را برداشته‌اند و با سرمایه‌گذاری در بخش‌هایی که می‌توانند، به تحولات جدید می‌اندیشند. برای موفقیت در عرصه گردشگری، برنامه‌ریزی از سطح کلان تا کوچکترین جزء آن، امری کاملاً اجتناب‌ناپذیر است (Don, 1997: 21). نگاهی به آمار و عملکرد کشورهای گردشگری پذیر گواه این مدعاست که برنامه‌ریزی، بدون ایجاد مشکلات زیاد، دست آوردهای گرانبهایی را برای آنان به ارمغان آورده و بازارهای سودآور فراوانی را ایجاد کرده است. بدون برنامه‌ریزی، مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... بسیاری چه برای جامعه میزبان و چه برای گردشگران به وجود می‌آید که تمامی این

معضلات در کاهش منافع اقتصادی نقش دارند. برای اثبات این گواه همین بس که نقش ترکیبی و پیچیده‌ی گردشگری را در نظر بگیریم تا اهمیت برنامه‌ریزی بیش از پیش نمایان شود. بدون برنامه‌ریزی، آسیب‌ها و خسارات زیادی نمود پیدا می‌کند که طبیعتاً برای گردشگران خوشایند نیست. در برخی از کشورها مانند ایران، متولیان امور گردشگری چه در بخش دولتی و چه خصوصی، معمولاً تجربه کافی در این زمینه ندارند. در این‌گونه کشورها برنامه‌ریزی می‌تواند نخستین گام مؤثر و مناسبترین گزینه برای بهبود اوضاع گردشگری باشد. بنابراین برای کشورهایی که گردشگری هنوز بسیار کند است و رونق چندانی ندارد، برنامه‌ریزی می‌تواند روحی تازه به کالبد گردشگری باشد. در کشورهایی هم که با رونق گردشگری روبرو هستند، برنامه‌ریزی دریچه‌ای نو به روی این بخش گشوده و کارایی آینده آن‌ها را تضمین کرده است. برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری با عواملی مانند: سیاست‌های توسعه، طرح‌های ساختاری، عوامل سازمانی و خلاصه به تمامی عناصر دیگر ارتباط پیدا می‌کند. گردشگری به نوبه خود و بالقوه منشا بالندگی، پویایی و تجدید حیات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی یک کشور محسوب می‌شود و اثرگذاری انکارناپذیری دارد. از این رو وجود یک برنامه نظام‌مند برای راهبرد آن ضروری است. در دنیای رقابت‌انگیز کنونی، هر قدر گردشگری توسعه می‌یابد، بر پیچیدگی‌های آن نیز افزوده می‌شود. این امر به نوبه خود برنامه‌ریزان را در وضعیت دشوارتری قرار داده و برای رهیافت این تنگناها آن‌ها را ناگزیر به ارائه برنامه جدیدتر و یا ساماندهی برنامه‌های قبلی مجبور می‌کند. با توجه به افزایش اوقات فراغت و حق انتخاب جهانگردان، نیاز به امکانات جدید بیشتر می‌شود. مکان‌های قدیمی مورد بی‌مهری قرار می‌گیرند، منافع دولت و بخش خصوصی به خطر می‌افتد و مسائل بسیاری از این دست، نگرش جدید به برنامه‌ریزی را به صورت یک ضرورت در می‌آورد.

۴- مفهوم توسعه پایدار گردشگری

در دهه ۱۹۸۰ مفهوم توسعه‌ی پایدار با این درک که تداوم بدون محدودیت رشد اقتصادی، اثرات نامطلوب زیست محیطی و اجتماعی در پی خواهد داشت، مطرح شد و الگوهای رشد و توسعه اقتصادی آن زمان را به چالش کشاند. به این ترتیب به دنبال گزارش براتلند در سال ۱۹۸۷، توسعه پایدار سفر طولانی‌اش را به سوی تبدیل شدن به یک پارادایم توسعه، در دوره جدید آغاز کرد (Dillon, 1993: 32). در همین راستا از دهه ۱۹۸۰، به دنبال گزارش‌های متعدد تهیه شده توسط صدها محقق، کارشناس دولتی و دانشگاهی و نهضت طرفداران محیط زیست، سرانجام رویکردهای توسعه گردشگری و دولت‌ها به چالش کشیده شدند و به منظور بازساخت چارچوب سنتی توسعه گردشگری همسو با رویکرد توسعه پایدار به شکلی که الزامات و استانداردهای جدید طرفداران محیط زیست و پایداری یک سطح بهینه از منافع اقتصادی اجتماعی را تأمین کند، تحت فشار قرار گرفتند (Choi, 2006: 77). به این شکل از دهه

۱۹۹۰، حرکت از گردشگری انبوه به سوی رویکرد توسعه پایدار گردشگری آغاز شد و مفهوم توسعه پایدار وارد ادبیات گردشگری شد.

ریس معتقد است، گردشگری پایدار، نیازمند جلوگیری از تخریب و انحطاط سیستم‌های اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی جامعه میزبان است و ساکنان بومی باید از آن منفعی را کسب کنند (Rees به نقل از Gunn, 2002: 25). گردشگری پایدار می‌تواند این گونه تعریف شود «به عنوان یک چارچوب متناوب گردشگری، برای بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان، فراهم کردن کیفیت بالایی از تجربه برای بازدیدکنندگان و حفظ کیفیت محیطی که هم جامعه میزبان و هم بازدیدکننده به آن وابسته است» (Mc Intyre, 2006, 11). تاکنون در این زمینه که چطور می‌توان توسعه پایدار گردشگری را عملیاتی کرد، پرسش‌های زیادی مطرح شده است. در این راستا چندین چارچوب مفهومی مرتبط با موضوع پایداری معرفی شدند و در این بین، مفهوم ظرفیت تحمل بیشترین بحث‌ها را به خود اختصاص داده است (WTO, 1992).

این مفهوم در ادبیات گردشگری در قالب چند بُعد مورد توجه بوده است. از بُعد اجتماعی، ظرفیت تحمل، سطحی از رشد گردشگری است که ساکنان محلی عدم تعادل در هزینه‌های غیر قابل قبول اجتماعی توسعه گردشگری را ملاحظه نمایند. از این بُعد، ظرفیت تحمل زمانی به آستانه خود می‌رسد که ساکنان محلی یک حوزه، به خاطر این که گردشگری در حال تخریب محیط، تهدید فرهنگ محلی، در حال ایجاد ازدحام و شلوغی و سایر اثرات نامطلوب است، به افزایش شمار گردشگران تمایلی نداشته باشند. در این رابطه گنس معتقد است تعداد زیاد گردشگران باعث می‌شود تا آن‌ها به نابودی چیزهایی بپردازند که برای دیدنشان آمده بودند (Getz, 1983: 21). به طور کلی ظرفیت تحمل حوزه مقصد عبارت است از: تعداد بازدیدکنندگانی که می‌توانند در یک حوزه مقصد حضور داشته باشند، قبل از اینکه اثرات منفی آن‌ها بر محیط‌زیست و بر روی نگرش روانشناختی گردشگران یا روی سطح پذیرش جامعه میزبان نمایان شود.

۵. ویژگی‌های منطقه مورد مطالعه:

منطقه نمونه گردشگری پارک جنگلی دالخانای واقع در شهرستان رامسر در استان مازندران با مساحت ۶۰۰.۰۰۰ مترمربع یکی از مهمترین تفرجگاه‌های شهرستان رامسر می‌باشد و به عنوان یک مقصد گردشگری با عملکرد ملی به ارائه خدمات به گردشگران در زمینه گردشگری تفریحی و طبیعت گردی می‌پردازد. این منطقه در بخش مرکزی شهرستان رامسر، در دهستان چهل شهید قرار گرفته و از نظر موقعیت ریاضی در طول جغرافیایی ۵۰ درجه و ۳۹ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۶ درجه و ۴۸ دقیقه شمالی واقع شده است (مهندسین مشاور شانان‌دیشان پارس، ۱۳۸۸: ۳). از کل جمعیت دهستان چهل شهید ۴۸۰۷ نفر مرد و ۴۷۷۷ نفر زن هستند که دارای نسبت جنسی ۱۰۰/۶ نفر می‌باشد. این دهستان دارای ۴۲ روستا می‌باشد که در نهایت ۶ روستا به عنوان جامعه مورد مطالعه انتخاب گردید که در جدول (۲) ویژگی‌های جمعیتی این

روستاها آمده است. دلیل انتخاب این ۶ روستا به عنوان جامعه مورد مطالعه، جمعیت بالای این روستاها نسبت به سایر روستاها و نیز استقرار بیشتر امکانات و خدمات گردشگری، ورود بیشتر گردشگران به این مناطق بوده است. از نظر نسبت جنسی، در روستاهای مورد مطالعه وضعیت‌های متفاوتی دیده می‌شود. بالاترین نسبت جنسی مربوط به روستای لتر و به میزان ۱۱۶ بوده و کمترین آن نیز مربوط به روستای کانگسر و به میزان ۸۸.۶ درصد می‌باشد.

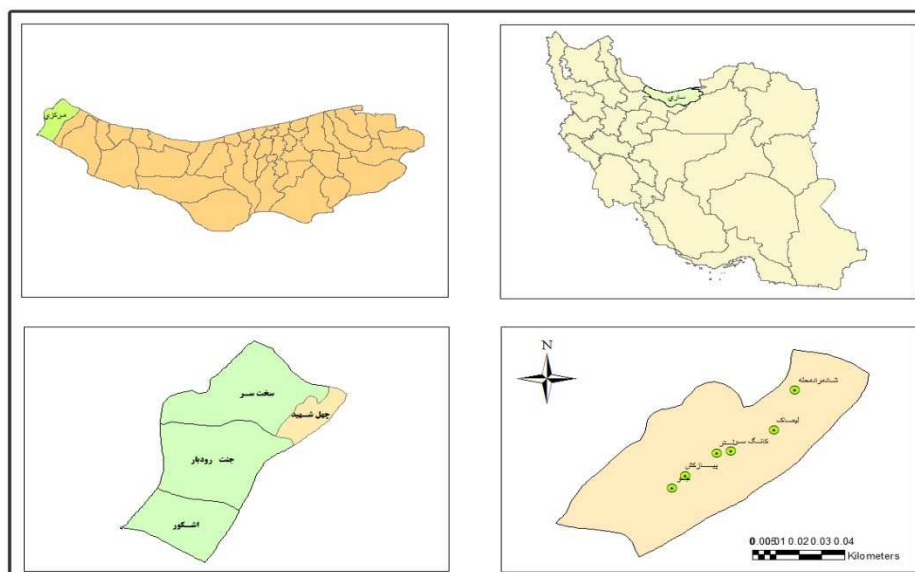
در ارتباط با زیرساخت‌های گردشگری در این منطقه، به واسطه بی‌توجهی و یا کم توجهی به مناطق روستایی، زیرساخت‌های ارتباطی از جنبه‌های مختلف سخت افزاری و نرم‌افزاری دارای ضعف بوده و باعث شده است تا بخش زیادی از پتانسیل‌های روستایی در زمینه‌های مختلف و از جمله در بخش گردشگری روستایی مورد استفاده قرار نگیرد. این در حالی است که هر گونه سرمایه‌گذاری در زمینه زیرساخت‌های روستایی علاوه بر مزایای کوتاه مدت آن، در بلندمدت نیز زمینه توسعه و پیشرفت بخش‌های مختلف روستا را فراهم می‌آورد.

جدول (۲): ویژگی‌های جمعیتی روستاهای مورد مطالعه (۱۳۸۵)

ردیف	سکونتگاه	۱۳۸۵	نرخ رشد	مرد	زن
۱	شادمیراد	۳۱۳	۰.۳۲	۱۶۲	۱۵۱
۲	لیماک	۱۰۱۰	۳.۱	۴۸۸	۵۲۲
۳	کانگسر	۳۹۸	-۲.۳	۱۸۷	۲۱۱
۴	لتر	۴۴۵	-۰.۵	۲۳۹	۲۰۶
۵	پیازکش	۲۵۱	-۲.۲	۱۸۷	۲۱۱
۶	گالش محله	۶۷۸	-۰.۹	۳۴۹	۳۳۸

مأخذ: سرشماری نفوس و مسکن، ۸۵-۱۳۷۵

نقشه (۱): موقعیت منطقه مورد مطالعه

۶. یافته‌های تحقیق:

جهت بررسی متغیرهای مرتبط با سؤال تحقیق، در ابتدا میانگین رتبه‌ای گویه‌های مرتبط با برنامه‌ریزی گردشگری محاسبه گردیده است و آنگاه با استفاده از آزمون ویلکاکسون تفاوت بین نظرات جامعه محلی و مدیران و صاحب‌نظران مورد بررسی قرار گرفته است.

در جدول شماره ۳ و ۴ به ترتیب میانگین رتبه‌ای پاسخ‌های جامعه محلی و مدیران و صاحب‌نظران آمده است. همانطور که در این دو جدول مشاهده می‌شود، در رابطه با گویه‌هایی که حالت منفی داشته و مقادیر کمتر مد نظر بوده مانند افزایش هزینه‌های زندگی، اشاعه مصرف گرایسی و الگوبرداری، میانگین رتبه‌ای گویه‌ها پایین بوده و حاکی از تأثیر مثبت برنامه‌ریزی گردشگری در تحولات مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی - کالبدی منطقه مورد مطالعه است. از نظر گویه‌های مثبت که مقادیر بیشتر مورد توجه است، تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری بر بهبود و گسترش شبکه حمل و نقل از سایر گویه‌ها بیشتر است. مقادیر بالای گویه‌های مثبت که به عدد چهار که نمایانگر عدد زیاد در طیف لیکرت است تأثیر گردشگری بر تحولات مذکور را نمایان می‌سازد.

جدول (۳): میانگین رتبه‌ای پاسخ‌های جامعه محلی به تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری

میانگین رتبه‌ای	گویه‌ها
۴.۱۶	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی در اشتغال‌زایی
۴.۰۶	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش درآمد خانوارهای ساکن
۳.۸۴	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر جلوگیری از مهاجرت جوانان و فعالان اقتصادی شهر
۳.۹	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش قیمت زمین و املاک
۴.۲۲	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد گسترش و بهبود راهها و شبکه‌های حمل و نقل
۳.۸۸	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد امکانات تفریحی و سرگرم‌کننده
۲.۷۲	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش هزینه‌های زندگی
۲.۰۲	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر اشاعه مصرف گرایسی و الگو برداری روستائیان
۳.۹۰	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی
۳.۷۸	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ارتقاء سطح استانداردهای زندگی
۳.۸۹	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر میزان امنیت اجتماعی
۳.۹۱	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش آسیب‌رسانی به مناظر زیبای روستایی
۴.۱۸	تأثیر برنامه‌ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش ساخت و سازها(هتل، رستوران)

مأخذ: یافته‌های محقق، ۱۳۹۰

جدول (۴): میانگین رتبه ای پاسخ های مدیران و صاحب نظران به تأثیر برنامه ریزی گردشگری

میانگین رتبه ای	گویه ها
۴.۵۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی در اشتغال زایی
۴.۴۷	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش درآمد خانوارهای ساکن
۳.۶۷	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر جلوگیری از مهاجرت جوانان و فعالان اقتصادی شهر
۳.۹۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش قیمت زمین و املاک
۴.۲۷	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد گسترش و بهبود راهها و شبکه های حمل و نقل
۴	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد امکانات تفریحی و سرگرم کننده
۲.۶۰	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش هزینه های زندگی
۳.۸۶	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش ساخت و سازهای جدید (هتل، رستوران و...)
۲.۵	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر اشاعه مصرف گرایی و الگو برداری روستائیان
۴	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش ناهنجاری های اجتماعی
۳.۹۰	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ارتقاء سطح استانداردهای زندگی
۲.۵۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش انسجام و یکپارچگی اجتماعی و خانوادگی
۳.۸۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی در افزایش طرفداران از محیط زیست
۳.۹۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر جلوگیری از تخریب محیط زیست
۳.۷۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش آسیب پذیری محیط زیست

مأخذ: یافته های محقق، ۱۳۹۰

پس از بررسی میانگین رتبه ای گویه های مورد نظر، جهت تایید نظرات دو گروه مورد بررسی از آزمون ویلکاکسون جهت تفاوت نظرات بهره گرفته شده است. که نتایج آن را در جدول ۴ مشاهده می کنید.

جدول (۵): نتایج آزمون ویلکاکسون جهت مشخص نمودن سطح معناداری تفاوت نظرات

سطح معناداری	گویه ها
۰/۴	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی در اشتغال زایی
۰/۶	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش درآمد خانوارهای ساکن
۰/۱۹	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر جلوگیری از مهاجرت جوانان و فعالان اقتصادی شهر
۰/۷	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش قیمت زمین و املاک
۰/۸۷	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد گسترش و بهبود راهها و شبکه های حمل و نقل
۰/۷۸	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ایجاد امکانات تفریحی و سرگرم کننده
۰/۷۲	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش هزینه های زندگی
۰/۶۴	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر اشاعه مصرف گرایی و الگو برداری روستائیان
۰/۵	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش ناهنجاری های اجتماعی
۰/۴۸	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر ارتقاء سطح استانداردهای زندگی
۰/۲۸	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر میزان امنیت اجتماعی
۰/۳	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر کاهش آسیب رسانی به مناظر زیبای روستایی
۰/۳۸	تأثیر برنامه ریزی گردشگری منطقه دالخانی بر افزایش ساخت و سازها (هتل، رستوران)

همانطور که می‌دانید با توجه به مفروضات آزمون ویلکاکسون اگر سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ درصد باشد بیانگر تفاوت بین پاسخ‌های دو جامعه می‌باشد و مقادیر بیشتر از آن عدم تفاوت را نشان می‌دهد. بنابراین با توجه به جدول فوق می‌توان گفت که نظرات جامعه محلی و مدیران و صاحب‌نظران در ارتباط با تأثیر گردشگری بر تحولات گردشگری همسو است. بر اساس آنچه که آزمون ویلکاکسون و میانگین رتبه‌ای به آن اشاره شد می‌توان گفت که برنامه‌ریزی کارآمد توسعه گردشگری نقش به‌سزایی در تحولات گردشگری منطقه دالخانی داشته است.

جهت بررسی نقش برنامه‌ریزی در توسعه پایدار گردشگری، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۶ آمده است. جهت انجام این آزمون در ابتدا با ترکیب کردن شاخص‌ها با استفاده از روش Compute به بررسی ابعاد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-زیست‌محیطی و همبستگی آن‌ها با برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پرداخته شده است. نتایج حاصل از این آزمون در جداول ۵ تا ۸ آمده است.

جدول (۶): نتایج آزمون اسپیرمن جهت سنجش معناداری ارتباط برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و تحولات منطقه از نظر

جامعه محلی

ابعاد - متغیر وابسته	متغیر مستقل	سطح معناداری
اقتصادی	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	۰/۰۳
اجتماعی - فرهنگی	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	۰/۰۴۱
کالبدی - زیست محیطی	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	۰/۰۳۹

مأخذ: یافته‌های محقق، ۱۳۹۰

بر اساس آنچه که در این جدول فوق مشاهده می‌کنید، نتایج آزمون اسپیرمن بیانگر این مسئله است که از نظر جامعه محلی ارتباط معناداری بین برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کارآمد و تحولات اقتصادی-اجتماعی و کالبدی منطقه مورد مطالعه وجود دارد. از آنجاکه مقدار نتیجه بدست آمده از اسپیرمن کمتر از ۰/۰۵ باشد بیانگر معناداری رابطه است، در این پژوهش نیز میزان معناداری در سطح ۹۵ درصد تبیین گردیده است.

جدول (۷): نتایج آزمون اسپیرمن جهت سنجش معناداری ارتباط برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و تحولات منطقه از نظر

مدیران و صاحب‌نظران

ابعاد - متغیر وابسته	متغیر مستقل	سطح معناداری
اقتصادی	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	۰/۰۰۸

۰/۴۷	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	اجتماعی - فرهنگی
۰/۰۴۹	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	کالبدی - زیست محیطی

مأخذ: یافته‌های محقق، ۱۳۹۰

بر اساس جدول ۷، مدیران و صاحب‌نظران محلی سطح معناداری رابطه بین برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کارآمد و تحولات اقتصادی-اجتماعی و کالبدی منطقه را مثبت ارزیابی کرده‌اند. شایان ذکر است که رابطه بین بُعد اقتصادی و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در سطح ۹۹ درصد معنادار بود و دو متغیر دیگر در سطح ۹۵ درصد رابطه معناداری بوده‌اند.

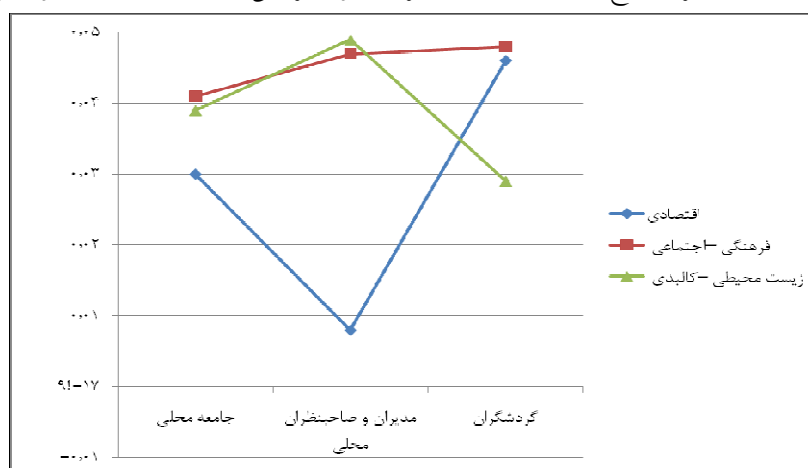
جدول (۸): نتایج آزمون اسپیرمن جهت سنجش معناداری ارتباط برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و تحولات منطقه از نظر گردشگران

سطح معناداری	متغیر مستقل	ابعاد - متغیر وابسته
۰/۰۴۶	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	اقتصادی
۰/۰۴۸	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	اجتماعی - فرهنگی
۰/۰۲۹	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	کالبدی - زیست محیطی

مأخذ: یافته‌های محقق، ۱۳۹۰

گردشگران نیز همانند دو گروه دیگر بر ارتباط معنادار برنامه‌ریزی گردشگری و تحولات اقتصادی-اجتماعی و کالبدی منطقه مورد مطالعه تاکید داشته‌اند. این گروه بر ارتباط بیشتر بعد کالبدی - زیست محیطی و برنامه‌ریزی توسعه گردشگری تاکید داشته‌اند. نمودار شماره ۱ جهت مقایسه میزان اهمیت سطح معناداری رابطه برنامه‌ریزی گردشگری و تحولات اقتصادی-اجتماعی و کالبدی در بین سه جامعه مورد مطالعه، ارائه شده است.

نمودار (۱): تفاوت میزان سطح معناداری ارتباط متغیرهای مورد بررسی از دیدگاه سه جامعه مورد بررسی

با توجه به جداول و نمودار فوق می‌توان گفت که رابطه معناداری میان برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کارآمد و تحولات اقتصادی- اجتماعی و کالبدی منطقه مورد مطالعه و توسعه پایدار روستاهای حوزه نفوذ آن وجود دارد.

۷. جمع بندی و نتیجه گیری:

بررسی وضعیت گردشگری منطقه نمونه گردشگری پارک جنگلی دالخانی نشان می‌دهد که این منطقه دارای قابلیت‌های متنوعی برای جذب گردشگر می‌باشد. یافته‌های بدست آمده از مطالعات میدانی بیانگر اینست که هر سه جامعه مورد بررسی، به ارتباط بین برنامه ریزی گردشگری و توسعه پایدار اعتقاد خاصی دارند. از نظر جامعه محلی و مدیران و مسئولین محلی، ارتباط معناداری بین برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کارآمد و تحولات اقتصادی- اجتماعی و کالبدی منطقه مورد مطالعه وجود دارد و از نظر گردشگران این ارتباط بیشتر بین ابعاد کالبدی و زیست محیطی با برنامه ریزی می‌باشد. دلیل این امر را نیز می‌توان در تأکید خاص جامعه گردشگران بر محیطی پاک و سالم برای گذران اوقات فراغت دانست. از آنجا که در حال حاضر موانعی برای جذب گردشگر در این منطقه وجود دارد، توسعه گردشگری در منطقه مستلزم رفع عوامل بازدارنده و تقویت عوامل جذب گردشگر می‌باشد. عواملی مانند عدم معرفی صحیح منطقه و در نتیجه عدم شناخت کافی گردشگران از منطقه به واسطه ضعف در تبلیغات مناسب، کمبود تسهیلات و تاسیسات گردشگری، عدم رضایت گردشگران از تاسیسات ابتدایی گردشگری موجود، عدم حضور نیروهای آموزش دیده در منطقه برای هدایت گردشگران، عدم وجود امنیت کافی برای احداث کمپ و اقامت شبانه در جنگل دالخانی و... که به طور مستقیم مانع از افزایش جذب گردشگر به این منطقه شده‌اند و همچنین عواملی مانند افزایش هزینه‌های زندگی، کاهش امنیت اجتماعی، آسیب‌رسانی به مناظر زیبای روستایی، اشاعه مصرف‌گرایی و الگوبرداری نامناسب روستائیان از گردشگران، ناهنجاری‌های اجتماعی، آسیب‌رسانی به محیط‌زیست، آلودگی منابع آب و... که به طور غیر مستقیم مانع از افزایش جذب گردشگر به این منطقه شده‌اند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که رفع عوامل بازدارنده در توسعه گردشگری این منطقه مستلزم شناخت کافی از منطقه و تدوین یک برنامه جامع و کارآمد می‌باشد به گونه‌ای که نه تنها منجر به افزایش جذب گردشگر و مدت اقامت آن‌ها شود بلکه به کاهش اثرات منفی ناشی از گردشگری و دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در منطقه گردد. در این راستا جهت بهبود روند برنامه ریزی توسعه گردشگری در منطقه انجام یکسری اقدامات اساسی ضروری به نظر می‌رسد که عمده‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- نظارت فعال و پی‌گیر بر فعالیت واحدهای اقامتی در راستای کنترل سطح قیمت‌ها و کیفیت کالا و خدمات مورد نیاز گردشگران.

- نظارت فعال و پی‌گیر بر واحدها و اماکن پذیرایی (رستوران‌ها، غذاسراها، و ...) به منظور رعایت اصول بهداشتی و ارائه غذای خوب و سالم به مشتری.
- ساماندهی اقامتگاه‌های غیررسمی (خانه‌ها و ویلاهای شخصی اجاره‌ای) به منظور انجام کنترل بر ورود و خروج گردشگران در منطقه.
- انجام تبلیغات مورد نیاز از طریق رسانه‌های گروهی، رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها، اینترنت و ... که ضمن ایجاد ذهنیت مثبت برای گردشگران بویژه گردشگران خارجی در معرفی جاذبه‌های گردشگری و در نتیجه جذب گردشگر بسیار مؤثر می‌باشد.
- ایجاد واحدهای اطلاع رسانی گردشگری در سطح منطقه. این واحدها می‌توانند اطلاعاتی نظیر نقشه‌های راهنما، بروشورها، معرفی مراکز تفریحی و نحوه دسترسی به آنها، نحوه ارائه خدمات موردنیاز گردشگران و اطلاعات دیگر را در اختیار گردشگران قرار دهد. این اطلاعات اساساً بایستی رایگان و یا با قیمت بسیار ارزان در اختیار مسافران قرار گیرد، این اطلاعات همچنین باید در هتل‌ها، آژانس‌های مسافرتی و ترمینال‌های حمل و نقل در دسترس گردشگران قرار بگیرد.
- ایجاد نمایشگاه‌های گردشگری و حضور فعال و پی‌گیر در نمایشگاه‌های تجارت جهانگردی.
- توجه بیشتر به مسائل امنیتی در گردشگری، امروزه امنیت به جزئی کلیدی و تأثیرگذار در گردشگری تبدیل شده است و مدیریت معقول باید تلاش کند محیطی امن را برای گردشگران فراهم آورد تا گردشگر با خیالی راحت به گذران اوقات فراغت بپردازد و جان و اثاثیه و پول نقد و یا چک مسافرتی و کارتهای اعتباری که با خود حمل می‌کند در امنیت کامل باشد، نتیجه چنین وضعیتی علاوه بر اطمینان خاطر برای گردشگران بعنوان پیامدهای مثبت و ماندگار گردشگری برای جامعه میزبان بحساب می‌آید و در خوشنامی منطقه تأثیرگذار می‌شود.
- توجه به وضعیت بهداشتی روستاها و پیش‌بینی خدمات بهداشتی و فوریت‌های پزشکی موردنیاز گردشگران.
- بهبود خدمات رسانی بین راهی (خدمات بین شهرها و روستاها) - از آنجائیکه در داخل محدوده بیشتر مسافرت‌ها با اتومبیل صورت می‌گیرد، لذا ارائه خدمات بین راهی مناسب و نظارت بر آنها از لحاظ کیفیت و قیمت مثل توقفگاه‌ها، پمپ بنزین‌ها، تعمیرگاه‌ها، باجه‌های مخابرات، فروشگاه‌ها و تأمین امنیت جاده‌ها بسیار تأثیرگذار خواهد بود.
- گسترش تورهای دسته‌جمعی برای بازدید از نقاط روستایی با قیمت‌های مناسب نقش مهمی در ایجاد انگیزه برای مسافرت و تشویق گردشگر داخلی دارد.

- توسعه زیر ساخت های ارتباطی و برطرف کردن نارسائیهای موجود شبکه‌های حمل و نقل.
- توسعه امکانات موردنیاز گردشگران اعم از مراکز تفریحی و سرگرم کننده، مراکز خرید، شهر بازی و
- تجدیدنظر در نحوه سرمایه‌گذاری‌ها و بسترسازی برای جلب مشارکت بیشتر بخش خصوصی در زمینه سرمایه‌گذاری‌های موردنیاز گردشگری منطقه.
- ساماندهی و نظام‌مند کردن ساخت و سازها (ساخت و سازهای داخل و خارج از بافت شهر و روستاهای موردنظر) به منظور هماهنگی و سنخیت با محیط.
- برنامه‌ریزی جهت آموزش و ارتقای سطح آگاهی مسئولین و مدیران شهری و روستایی مرتبط با گردشگری - ضرورت توسعه منابع انسانی، نقطه آغاز و شروع طرح‌های توسعه می‌باشد، بدون وجود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده، انجام هیچ کاری امکانپذیر نیست. آموزش و فرهنگ سازی در کلیه زیربخش‌هایی که بنوعی با گردشگری همکاری دارند از مدیران و کارمندان و کارگران رستورانها و اماکن اقامتی و پذیرایی و رانندگان وسایل نقلیه و سرویس‌ها و دیگر بخش‌های خدماتی را نیز شامل می‌شود.
- برنامه‌ریزی در راستای فرهنگ سازی به منظور افزایش آگاهی‌های عمومی مردم در رابطه با اهمیت گردشگری در منطقه.
- برنامه‌ریزی در راستای افزایش سطح آگاهی‌های گردشگران در رابطه با اهمیت محیط زیست و فرهنگ بومی محدوده گردشگری.
- ارزیابی آثار منفی گردشگری. گردشگری با اینکه دارای منافع و مزایایی برای مناطق گردشگری می‌باشد ولی مانند خیلی از مقوله‌های دیگر آثار منفی هم دارد، تلاش مسئولین و متولیان گردشگری باید براین مبنا باشد تا با برنامه ریزی‌های صحیح و نظارت اصولی، منافع حاصل از گردشگری را به حداکثر برسانند و در مقابل آثار منفی آنرا به حداقل کاهش دهند.
- ایجاد الگوی توسعه پایدار از ابعاد زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و محلی در منطقه با تاکید بر گردشگری پایدار مبتنی بر منابع طبیعی و محلی.
- تغییر در الگوی جذب گردشگران به منطقه از رویکرد گردشگری انبوه به رویکرد گردشگری نوین(پایدار).
- زمینه سازی در راستای توسعه گردشگری تفریحی و طبیعت گردی در منطقه و سایر مناطق همجوار متناسب با منابع طبیعی و محلی گردشگری با توجه به رویکرد توسعه پایدار.

منابع و مأخذ:

- ۱- سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۸۵)، مرکز آمار ایران، تهران.
- ۲- مهندسین مشاور شار اندیشان پارس (۱۳۸۸)، مطالعات امکان سنجی منطقه نمونه گردشگری پارک جنگلی دالخانی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران، معاونت سرمایه‌گذاری و طرح‌ها.
- 3- Bushell, R., Eagles, P.F.J. (Eds.), 2007. *Tourism and Protected Areas. Benefits Beyond Boundaries*. CABI, Wallingford and Cambridge, UK. 230.
- 4- Choi, HwanSuk Chris and Sirakaya, Ercan(2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, Volume 27, Issue 6, Pages 1274-1289
- 5- Dillon, P. (1993) 'Irish in a stew over battle of the Burren', *National Parks Today*, 36:5.
- 6- Don, A. (1997) 'National parks, nature conservation and heritage in Ireland', *Australian Parks and Recreation*, 33, 2:26-9.
- 7- Fitzsimmons, A. (1976) 'National parks: the dilemma of development', *Science*, 191: 440-4.
- 8- Getz, D. (1991), Resident s Toward Tourism: A longitudinal Study in the Spey Valley, Scotland, *Tourism Management*, vol 15(4), pp. 247. 247- 58.
- 9- Gunn, Clare (2002) *A with Var, turgut. Tourism Planning,(Basics. Concepts. Cases)*. Pout ledge, New York and London.
- 10- IUCN (1994) *Guidelines for Protected Area Management Categories*, Switzerland: Gland.
- 11- IUCN (World Conservation Union), 2008. *Guidelines for Protected Areas Management Categories. Part II. The Management Categories*. Author, Gland, Switzerland
- 12- Jarvis, T.D., 2000. The responsibility of national parks in rural development. In: Machlis, G.E., Field, D.R. (Eds.), *National Parks and Rural Development: Prac- tice and Policy in the United States*. Island Press, Washington, DC, pp. 219-
- 13- Leopold, A., Cain, S., Cottam, C., Gabrielson, I. and Kimball, T. (1963) *Report of the Advisory Committee to the National Park Service on Research*, Washington DC: National Academy of Science.
- 14- Linz, W. and Linz, M. (1996) 'Letter to the editor', *National Parks Magazine*, 70, 1-2: 10.
- 15- Mayer, Marius, Martin Müller, Manuel Woltering, Julius Arnegger, Hubert Job, *The economic impact of tourism in six German national parks, Landscape and Urban Planning* 97 (2010) 73-82.
- 16- McIntyre, N. (2006). Introduction, In McIntyre, N., Williams, D. and McHugh, K. (Eds.) *Multiple Dwellings and Tourism: Negotiating Place, Home and Identity*. Wallingford: CABI
- 17- Nolte, C. (1995) 'Few favor parking lot in Yosemite Valley', *San Francisco Chronicle*, 22 June: A21.
- 18- Payne, R. and Nilsen, P. (1997) 'The role of social science research in establishing national parks: a Canadian case study', in Pigram, J. and Sundell, R. (eds) *National Parks and Protected Areas: Selection, Delimitation and Management*, 403-417, Armidale: Centre for Water Policy Research, University of New England.
- 19- Pigram John J. and Jenkins John M. (1999), *Outdoor Recreation Mngament*.
- 20- Pigram, J.J., Nguyen, S. and Rugendyke, B. (1997) 'Tourism and national parks in emerging regions of the developing world: Cat Ba Island National Park, Vietnam', Paper presented to Meeting of the International Academy for the Study of Tourism, Malacca, June.

- 21- Wall Reinius, S., Fredman, P., 2007. Protected areas as attractions. *Ann. TourismRes.* 34 (4), 839–854, doi:10.1016/j.annals.2007.03.011.
- 22- World tourism organization (1992)
- 23- Xiao-Long Ma, Chris Ryan, Ji-Gang Bao, Chinese national parks: Differences, resource use and tourism product portfolios, *Tourism Management* 30 (2009) 21–30.